

אלא, עדיין אין מכאן ראייה ליבום.

משום דאיכא למיפרך: מזה להנך, בונה וסותר במלאכת המקדש, **שכן** הן "הכשר מצוה"!

שאי אפשר לבנות את המקדש בשבת מבלי לעבור על מלאכת בנין, ולכן אילולי הלימוד מ"אני ה'", היתה מצות בנין בית המקדש דוחה איסור מלאכה בשבת.

אבל אין מכאן ראייה למצות יבום, לפי שאין הביאה נחשבת "הכשר מצוה", היות ואפשר לחלוץ לה.

ותמהה הגמרא: אם בא "אני ה'" לומר שאפילו **הכשר מצוה** אינו דוחה שבת, למה הוצרך הכתוב לחזור ולומר בבנין בית המקדש "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, אני ה'", כדי ללמוד ממנו שאין מצות בנין בית המקדש דוחה שבת?!?

והרי די היה לו לכתוב את "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו — אני ה'", ללמד שאפילו הכשר מצוה של כיבוד אב אינו דוחה שבת, כיון ש"אתה ואביך חייבים בכבודי", ו**תיפוק לי — מוחתם!**

משם, מכיבוד אב, נלמד שגם מצות בית המקדש אינה דוחה שבת אפילו כשהיא "הכשר מצוה" [שאי אפשר לבנות בשבת מבלי לעבור על מלאכת בונה].

ואם בכל זאת חזר הכתוב בבנין בית המקדש לומר שאינו דוחה שבת מחמת מיעוט הפסוק "אני ה'" — כולכם חייבים בכבודי, משמע שבא הכתוב לומר שאילולי המיעוט [המיוחד לבניית המקדש בשבת] היתה מצות

בנין המקדש דוחה שבת, גם אם לא היתה הכשר מצוה.

ולכן איצטריך עליה, לומר שאין מצות היבום דוחה איסור ערוה.

ומיישבת הגמרא את התמיהה, ולאור זאת שוב אין ראייה מכאן שעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת:

אין הכי נמי, אכן זה שאין בנין בית המקדש דוחה שבת אפילו שהוא הכשר מצוה, למדים זאת מהכשר מצוה של כיבוד אב שאינו דוחה שבת.

ומה שתמהנו: **"ואת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו"** — למה לי?

מיבעי ליה, לכדתניא:

יכול יתיירא אדם ממקדש?

תלמוד לומר: **"את שבתותי תשמורו, ואת מקדשי תיראו"**.

נאמרה "שמירה" בשבת, ונאמר "מורא" במקדש.

והקישן הכתוב, בכך שכתבן יחד בפסוק אחד, ללמדך:

מזה "שמירה" האמורה בשבת, לא משבת 1-1 אתה מתיירא, שהרי לא נאמר בה "מורא", אלא מהקב"ה, ממי שהזחיר על השבת.

אף מורא האמור במקדש —

לא ממקדש אתה מתיירא, אלא ממי שהזחיר

על המקדש.

ואי זו הוא מורא מקדש?

לא יכנס אדם בהר הבית במקלו, במנעלו, בפונדתו [אזור חלול על מתניו המשמש ארנק למעות], ובאבק שעל גבי רגליו, ולא יעישנו קפנדריא, שלא יקצר את דרכו ממקום למקום על ידי שיעבור בהר הבית.

וכל הדברים האלו לא יעשה מחמת מורא המקדש.

ורקיקה אסורה בו, מקל וחומר [ממנעלו, ברכות נד א, ועיין רש"י]. לפי שהיא מאוסה, ודבר גנאי הוא, ואין זה מורא מקדש.

ואין לי לדעת שיש לנהוג מורא בהר הבית, אלא בזמן שבית המקדש קיים.

בזמן שאין בית המקדש קיים — מנין שגם אז צריך לנהוג בו מורא? (1)

תלמוד לומר: [ויקרא יט] "את שבתותי תשמורו, ומקדשי תיראו".

הקיש הכתוב מורא מקדש לשבת, ללמד:

מה שמירה האמורה בשבת, היא לעולם — אף מורא האמורה במקדש, היא שמירה לעולם.

ואם כן, אין להוכיח ממה שחזר וכתב "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, אני ה'", שעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת אפילו שלא במקום הכשר מצוה.

וחזרת הקושיה: למאי איצטריך "עליה"? והרי אין היבום הכשר מצוה, ופשיטא שאינו דוחה איסור ערוה!?

ומביאה הגמרא דרך אחרת ליישב זאת:

אלא, סלקא דעתך אמינא, תיתי למצות ייבום, שתדחה איסור עריות, ממלאכת הבערה בשבת.

ולכן צריכים את הלימוד של "עליה", כדי לשלול זאת.

דתנא דבי, מבית מדרשו של רבי ישמעאל: הרי אמרה תורה בשבת "לא תעשה כל מלאכה", ובכך נכללו כל המלאכות.

ואם כן, זה שאמר הכתוב [שמות לה] "לא תבערו אש בכל מושבותיכם" — מה תלמוד לומר? מה הוא בא ללמד?

ולפני שמביאה הגמרא את המשך דבריו של תנא דבי רבי ישמעאל, היא תמחה על שאלתו, ומבררת את דבריו:

במוראו כמו שהיה נוהג בבנינו, שנאמר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", מה שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם, שאע"פ שחרב — בקדושתו עומד!
והיינו, שאין די מהלימוד של "והשמותי את מקדשיכם" שמקום המקדש נשאר בקדושתו כדי שינהג גם היום מורא מקדש, כי המורא הוא מהמקדש, ולא ממקומו המקודש!

1. בזמן שאין בית המקדש קיים מנין [שיש מורא מקדש]?
הרמב"ם פוסק בפרק שישי מהלכות בית הבחירה, שמקום המקדש קדוש גם עתה, מדרש הפסוק "והשמותי את מקדשיכם", שאף על פי שהם שוממים — בקדושתן עומדים!
ואילו בפרק ז' שם כתב הרמב"ם שאע"פ שהמקדש היום חרב בעוונותינו, חייב אדם

ותמהינן: וכי יש לשאול על הכתוב "לא תבערו אש" — מה תלמוד לומר?

והרי נחלקו תנאים במשמעות הדבר, וכפי שיבואר בברייתא בסמוך, ואיך זה שואל תנא דבי רבי ישמעאל "מה תלמוד לומר"?!?

אי לרבי יוסי, בא הכתוב לומר שמלאכת הבערה — לאיסור "לאו" יצאה מכלל המלאכות, וכפי שיתבאר להלן בברייתא.

אי לרבי נתן, בא הכתוב לומר שהבערה לחלק יצאה!

ללמד שחייבים על כל מלאכה בפני עצמה, ולא שחייבים רק אם עושים את כל המלאכות בשבת.

וכמו שמתבאר מחלוקתם בברייתא:

דתניא: מלאכת הבערה בשבת, שנכתבה בתורה בפני עצמה — ללא יצתה, דברי רבי יוסי.

ללמד שאין חייבים עליה כרת, כמו שאר המלאכות, אלא היא רק באיסור לאו, ללקות עליה, ותו לא.

רבי נתן אומר: הבערה — לחלק יצאה!

שיצאה הבערה מכלל לא תעשה כל מלאכה, להכתב בפני עצמה, כדי ללמד: כשם שהיא נחשבת להתחייב עליה כרת בפני עצמה, כך כל מלאכה ומלאכה מתחייבים עליה בפני עצמה, ואין החיוב נאמר רק על עשיית "כל המלאכות".

ואמר ותירץ רבא, ליישב את התמיהה, מה

היתה שאלת תנא דבי רבי ישמעאל "מה תלמוד לומר?"

תנא דבי רבי ישמעאל — "מושבות" [בכל מושבותיכם] הנאמר בסוף הפסוק, קא קשיא ליה!

והכי קאמר:

הלשון "מושבות" [בכל מושבותיכם], שנקט הכתוב, ובא ללמד שהאיסור הזה נוהג בכל מקום שאתם יושבים בו, בין בארץ, ובין בחוצה לארץ — מה תלמוד לומר?

מכדי, הרי שבת — חובת הגוף היא, ואינה מצוה הנוהגת בארץ ישראל מחמת קדושת הארץ.

וכל מצוה שהיא חובת הגוף — פשיטא שהיא נוחתת בין בארץ בין בחוצה לארץ.

ואם כן, "מושבות" [בכל מושבותיכם] דכתב רחמנא בשבת, במלאכת הבערה — למה לי?

ועתה מביאה הגמרא את המשך דבריו של תנא דבי רבי ישמעאל, לענות על השאלה "מה תלמוד לומר".

משום רבי ישמעאל, אמר תלמיד אחד:

לפי שנאמר בנידון למות [דברים כא] "וכי יהיה באיש חטא, משפט מות — והומת".

שומע אני שימיתו אותו בית דין בין בחול בין בשבת. והיינו שתדחה מצות המתתו את השבת.

אף "מושבות" האמורים כאן, בהבערה בשבת, מדובר בהן בעונש שמענישים בית דין.

והיינו, עונש למי שהתחייב מיתת בית דין, בשריפה.

ועל כך אמר רחמנא "לא תבערו!"

ומשמעותו: אפילו לצורך קיום מצוה של הענשת החוטא במיתת שריפה בבית דין — לא תבערו אש בשבת!

[איסור ההבערה הוא רק בהבערת האש תחת "פתילה של אבר", ולא בשריפת האדם החוטא.

והיינו, לצורך חימום חתיכת עופרת, עד שהיא מותכת מחמת החום, ובהיות העופרת לנוזל רותח, יוצקים אותה לתוך פיו של הנידון למיתת "שריפה". אך הנידון למות עצמו אינו נשרף באש, והמתתו באמצעות יציקת העופרת הרותחת אל פיו, אינה נחשבת מלאכת "הבערה".]

ועתה מבארת הגמרא את ההוכחה מתנא דבי רבי ישמעאל, שמצות עשה דוחה שבת:

מאי לאו, מה שאמר תנא דבי רבי ישמעאל, שיטת רבי נתן היא.

ומה אני מקיים [שמות לא] "מחלליה מות יומת"? —

בשאר מלאכות, חוץ ממיתת בית דין, שהיא מותרת בשבת.

או אינו אלא אפילו מיתת בית דין אסורה בשבת.

ומה אני מקיים "וחומת" — בחול ולא בשבת.

וחוזר תנא דבי רבי ישמעאל ואומר:

או אינו אלא אפילו בשבת? [יבואר להלן]⁽²⁾

תלמוד לומר "לא תבערו אש" — בכל מושבותיכם!"

וגם להלן, בפרשת העונש שמענישים בית דין את הרוצח במזיד ובשגגה, הוא [הכתוב] אומר [במדבר לה]:

"והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם — בכל מושבותיכם!"

מה כמו "מושבות" האמורים להלן, בפרשת רוצח, מדובר בהן בעונש שמענישים בית דין.

המקדש.

[פז].

2. הרשב"א מקשה כיצד העלנו על הדעת שעשה של מיתת בית דין ידחה ללאו של מיתת בית דין, והרי איסור הלאו קודם לקיום המצוה, שהרי חימום הפתילה של העופרת קודמת להמתת הנידון למות. ואין עשה דוחה לא תעשה אלא כאשר בקיום המצוה נדחה הלאו.

ומאידך, אם לא היה הלימוד מהפסוק "והשימותי את מקדשיכם" שנוהג במקומם קדושה גם בזמן הזה, לא היה שייך כלל מורא מקדש.

אלא, לאחר שיודעים אנו שמקום המקדש נשאר בקדושתו, שייכת גם כיום, בחורבנו, מורא המקדש, בכבוד המקום! [חידושי רבי נחום אות

המלאכה מצטמצמת להבערת האש תחת העופרת.

והרי **הבערה דבית דין** — צורך **בישול פתילה הוא** [שבאמצעות האש מחממים "פתילה", חתיכת עופרת, עד שהיא מתבשלת ונהיית נוזל, ואז יוצקים אותה אל פיו של הנידון למות ב"שריפה"].

ואמר רב ששת: מה לי בישול פתילה, מה לי בישול סמנין!

והיינו, בישול פתילת העופרת הוא מעשה מלאכה בשבת כמו בישול הסממנים של צבע שהיה בהקמת המשכן, שמשם למדים את כל המלאכות האסורות בשבת. ולא רק בישול אוכל אסור בשבת.

וכיון שגם לפי רבי יוסי יש בהמתת החוטא מלאכת בישול שיש בה כרת, הרי יש להוכיח גם לפיו שמצות עשה דוחה שבת, שאילולי מיעוט הפסוק "בכל מושבותיכם" היו מבשלים את הפתילה בשבת לצורך קיום מצות "והומת".

אמר רב שימי בר אשי: האי תנא דבי רבי ישמעאל, שדרש את הפסוק ב"כל מושבותיכם" לאסור הבערה ובישול לצורך המתת החוטא — לא משום דלולי המיעוט, אתי עשה ודחי לא תעשה.

כי אין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת.

דאמר רבי נתן "הבערה — לחלק יצתה", ללמד שחייבים על הבערה בפני עצמה כרת, ומכאן לומדים לשאר המלאכות שכל מלאכה בפני עצמה מחייבת כרת.

וטעמא שאין מענישים בשבת את המחוייבים במיתת "שריפה", משום **דכתב רחמנא "לא תבערו אש בכל מושבותיכם"**.

הא לאו הכי, אם לא היה הכתוב ממעט זאת, דחי מצות שריפת החוטא את אסור כרת של הבערה בשבת!

ולכן איצטריך "עליה", לומר שיבום אינו דוחה אסור ערוה!

ודוחה הגמרא: מתניתא זו ששנה תנא דבי רבי ישמעאל — **לא** בשיטת רבי נתן היא.

אלא בשיטת **רבי יוסי** היא, שלפיו הבערה בשבת אינה אלא לאו בעלמא, ולכן, לולי המיעוט, היא היתה נדחית מפני העשה "והומת".⁽³⁾

ומקשינן: **ותיהוי נמי** מתניתא זו בשיטת **רבי יוסי**, אך עדיין יש להביא ראיה שמצות עשה דוחה שבת [לולי המיעוט]!

אימר דאמר רבי יוסי ש"הבערה" ללאו יצתה — **הבערה גרידתא**, כאשר המלאכה היא הבערה בלבד.

אבל בהענשת אדם המחוייב שריפה, אין

לשריפת הנידון לשריפה.

3. עתה, כשמעמידה הגמרא לפי רבי יוסי, אפשר להקשות שנלמד מכאן שאין עשה דוחה לא תעשה.

אלא שהגמרא מקשה קושיא עדיפה, כי על

ותירץ בשם יש אומרים, שמדובר כאשר העופרת נמצאת מעל פה הנידון לשריפה ומחממים אותה מעליו, בצורה שמיד נשפכת העופרת.

אך דחה הרשב"א תירוצו זה כי עדיין אין זה בשעה אחת, כי לעולם יקדם חימום העופרת

ואם כן, שבת, שנדחתה מפני עבודה במקדש — אינו דין שתהא "רציחה", דהיינו, המצוה להעניש את החוטא, דוחה אותה!

וממשיכה הגמרא להסביר את דברי תנא דבי רבי ישמעאל:

ומאחר ויש לו קל וחומר שמצות הענשת החוטא תדחה את השבת — מאי "או אינו", דקאמר תנא דבי רבי ישמעאל, שלא תדחה מיתת בית דין את השבת?!

הכי קאמר: קבורת מת מצוה תוכיח! שעל אף חומרתה, שהיא דוחה אפילו את מצות העבודה במקדש, ובכל זאת אין דוחה את השבת.

ומכאן נלמד שאף "רציחה", המתת החוטא, אף על פי שהיא דוחה את העבודה, היא לא תדחה שבת.

שהרי מצות המתת החוטא אינה חמורה כמצות הקבורה של מת מצוה, ואם קבורת מת מצוה אינה דוחה את השבת, כל שכן שמצות המתת החוטא אינה דוחה שבת.

ולכן אמר: "או אינו, אלא אפילו מיתת בית דין אינה דוחה את השבת".

ומה שחזר ואמר "או אינו אלא אפילו בשבת", כך ביאורו:

הדר אמר, קבורת מת מצוה עצמה, נלמד שתדחה שבת, מקל וחומר:

ומה עבודה, שהיא דוחה שבת — בכל זאת

אלא, משום דמייתי, שהיה לו מקום להביא ממנו, ללמוד מקל וחומר שלצורך המתת החוטא יש לדחות את השבת.

וכדי לשלול לימוד זה הוצרך הכתוב לומר "בכל מושבותיכם", לגלות שבכל זאת אין מצות המתת החוטא דוחה שבת.

והכי קאמר: מה אני מקיים "מחלליה מות יומת" — בשאר מלאכות, חוץ ממתת בית דין.

אבל מיתת בית דין, דחיא שבת מקל וחומר:

ומה מצות עבודה של קרבן במקדש, שהיא מצוה חמורה,

ומכח חומרתה היא דוחה שבת —

ובכל זאת "רציחה", דהיינו, המצוה להמית את הרוצח, דוחה אותה, את מצות העבודה במקדש.

שנאמר במצוה להמית את הרוצח [שמות כא]: "מעם מזבחי — תקחנו למות".

שאפילו אם היה הרוצח במקדש, ורוצה לעבוד, שולחים בית דין ולוקחים אותו משם, כדי להענישו בעונש מיתה המגיע לו [חוץ מאשר אם היה הרוצח על גבי המזבח, ועבודה בידו].

ומוכח מכאן, שחומרת המצוה להעניש את המחוייב מיתה, עדיפה על מצות העבודה במקדש. וכל שכן שהיא עדיפה על מצות שבת, הנדחתה מפני העבודה.

מצות של המתת האדם המחויב בשריפה. (רמב"ן רשב"א)

השאלה הזאת היא יכלה לענות שבישול הפתילה אינה אלא הכשר מצוה, שהרי אין בבישול קיום